

ΧΟΡΟΣ ΞΕΝΙΤΕΜΕΝΩΝ (*)

Πιάστε τὸ χορὸ παιδιὰ,
Πιάστε μ' ἀνοιχτὴ καρδιά,
"Ὁξω βγάτε τὸ μαντίλι,
Κι ὁ χορὸς ἔς πάη σποντήλι.

Χρόνια πέρασαν καὶ μῆνες πού δὲν εἶδαμε πατρίδα,
Πὺ καταραμένον τόπον ἀπὸ τῆ Φραγκιά δὲν εἶδα.
Λάτε στὸ χορὸ, παιδιὰ, κτλ.

Κι ἂ χορεύουνε κ' οἱ Φράγκοι σὰ δυνὴ μῆλοι ἀγκαλιασμένοι,
"Ἄς ἐρθοῦν ἐδῶ κι ἔς δοῦνε στὸ χορὸ ὁ Ρωμιὸς πῶς μπαίνει.
Λάτε στὸ χορὸ, παιδιὰ, κτλ.

"Ὅποιος ἀπ' ἐμᾶς, ἀδέρφια, ἔχει ἀγάπη στὸ χωριὸ του,
"Ὅμοιο πῶς θὰ οὐρούμε ὅλοι νὰ τὴ δοῦμε στὸ πλευρὸ του.
Λάτε στὸ χορὸ, παιδιὰ, κτλ.

Μὲ γαρύφαλο στ' αὐτὴ μας τὴν ἡμέρα τῆς χαρᾶς του,
Θὰ χορεύουμε καὶ πάλε στὴν ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς του.
Λάτε στὸ χορὸ, παιδιὰ, κτλ.

Κι ὅποιος θέλει ἀπὸ τοὺς ἄλλους στὸ χωριὸ του νὰ πεθάνη,
Φράγκοι σὰ βιέλτρη κάλλι τὸ σταυρὸ του εἰτὸς νὰ κάρη.
Μπάτε στὸ χορὸ, παιδιὰ, κτλ.

Κάθε στίχοι τὸ χωριὸ μας θορόνι καὶ κερῖτσι ἀσφῆτο,
Κάθε ἀμπέλι τῶ νησιῶ μας βράζει καὶ κρασι μουσκῆτο,
Πᾶμ' ἰκῶ, μοῦρες παιδιὰ,
Πᾶμε μ' ἀνοιχτὴ καρδιά,
Τὰ γαρύφαλα στ' αὐτιά μας,
Βασιλιάδες στὰ νησιά μας.

(1889)

ΑΡΓΥΡΗΣ ΕΦΤΑΛΙΩΤΗΣ

(*) Σημ. τοῦ αΝουμᾶν. Τὸ τραγούδι αὐτὸ τοῦ Ἑρταλιώτη, μαζί μ' ἄλλα τραγούδια του, εἶχε σταλθεῖ στὸ Φιλανδελφειο διαγωνισμὸ τοῦ 1888, πού εἰσηγητὴς του εἶταν ὁ καθηγητὴς κ. Ν. Πολίτης. Βραβεύτηκε τότε ὁ α" Ὑμνος τῆς Ἀθηνᾶς τοῦ Παλαμᾶ καὶ πήραν τὰ τραγούδια τοῦ Ἑρταλιώτη τὸν πρῶτο ἔπαινο. Νὰ τί ἔγραφε τότε ὁ εἰσηγητὴς τοῦ διαγωνισμοῦ στὴν ἐκθεσὴ του, πού δημοσιεύτηκε στὴ φιλολογικὴ Ἔστια κείνης τῆς χρονιάς, γιὰ τὸ Χορὸ:

"Ὁ χορὸς εἶναι ἀφελὲς καὶ γοργώτατον ἔπος, τέλειον τὸν τύπον, ἐμπαλῆς κόσμημα τῆς ὅλης συλλογῆς"

ΤΟ ΕΘΝΟΣ, ΟΙ ΤΑΞΕΣ ΚΑΙ Ο ΕΝΑΣ

Ἀπὸ τότε πού διάβαζα τὸ βιβλιαράκι πού ἐπιγράφεται «Τὸ Κοινωνικὸν μας ζήτημα» μού ἤρθε νὰ ἀποκριθῶ εὐτύς, γιὰτὶ χοροπηδούσε μέσα μου πολλὴ ἀντιλογία. Ὅλη ἡ ψυχὴ μου ἔλεγε ὅχι, ὅχι.

"Ὅχι πῶς δὲ λείε σωστὰ πράγματα μ'πορεῖ μάλιστα καὶ ἄλλοτε νὰ εἶναι σωστὸ καὶ λογικὸ. Ἀλλὰ κάττι ἔχει ὅλο τὸ σύστημα τοῦ κ Σκληροῦ πού δὲν ἔρχε-

μου, ἐκεῖ πλάγιαζε χειμῶνα καλοκαίρι, στὴ βάρκα του μέσα, πού τὴν ἀναποδογύριζε, νύχτη καὶ μιὰ στεγασιά. Στὸ σπῆτι μας, ἄλλη φτώχεια πού νὰ τονε βοηθήσῃ ὁ πατέρας; Τὸ λοιπὸ, μιὰ πρωινή ἐρχονται, νὰ πάη ἀμέσως ἡ μάνα στὸ γέρο, πού κακὴ τὴν ἔπαθε. Τὴ νύχτα πάγωσε καὶ πιαστήκανε μπουζὶ τὰ μαλλιά του στὸν πάτο τῆς βάρκας. Ἀδύνατο νὰ τὰ ξεκολλήσουνε. Φώναζε, τσίριζε, βλαστημοῦσε ὁ παππούλης. Ἀναγκαστήκανε νὰ τοῦ κόψουνε μὲ τὸ ψαλίδι τὰ μαλλιά του, νὰ βγῆ ὄζω. Σὰ βγῆκε, γελοῦσε κι ὁ ἴδιος. Ὁ γδόντα χρονῶ γέρος. Πέθανε ὀγδόντα πέντε, στὴ βάρκα του. Ἀφτὸς κρατιότανε, ματάκια μου, στὴ ζωὴ μὲ τὰ δόντια. Μοιριτοῦλα μου, μ' ὄσα τράβηξα κι ἀκόμη μὲ βλέπεις, ἀπὸ τὸν παππούλη θὰ βαστώ καὶ γῶ.

Ἀλήθεια, θάμα πού ζοῦσε ἡ Κατινούλα. Μ' ἕνα νεφρὶ, μὲ τὴ φούσκα τῆς ἀφκνισμένη, μὲ τὰριστερό τῆς τὸ πλεμόνι τὸ μισό, σακατεμένη, ἀφανισμένη, κι ἀφτὴ σὰν τὴ φούσκα τῆς, ὡςτόσο ἄντεχε ἄντεξε μάλιστα καὶ σὲ δέφτερο χειροῦργημα, γιὰτὶ, καθὼς τὸ προεῖδε κιάλας ὁ κ. Σεβιλιάς, χρειάστηκε νὰ ξαναρχίσῃ τὰ βράσματα. Φρόντισε ἡ Μοιρίτα, δεκατριῶ χρονῶ κοριτσάκι, ὅταν τὴν ξαναχειροῦργήσανε, μὰ πού στὴ γνώση καὶ στὴν καινικιάδα, εἶτανε ἄλ-

ται στὴν ἰδιοσυγκρασίᾳ μου. Τὸ κάτω κάτω τῆς γραφῆς κάθε φιλοσοφικὸ σύστημα εἶναι ἀποτέλεσμα χωριστῆς ἰδιοσυγκρασίας.

Καὶ ὁ κ. Σκληρὸς, ὅπως ὁ κάθε ἄνθρωπος, εἶναι ψυχολογικὸ φαινόμενο. Καὶ γῶ τὸ ἴδιο. Θὰ ἔπρεπε νὰ βρεθῆ κάποιος ἔξω ἀπὸ τὸν τόπο καὶ τὸ χρόνο γιὰ νὰ μᾶς ζυγίσει ὅλους καὶ νὰ μᾶς κρίνει. Ἐχουμε ὁ καθένας διαφορετικὴς ἰδιοσυγκρασίες, ψυχολογίαις φιλοσοφίαις ἢ ἴσως καλλίτερα εἴμαστε διαφορετικὴς ἰδιοσυγκρατίαις, ψυχολογικὰ φαινόμενα, φιλοσοφικὰ συστήματα. Τὸν κ. Σκληρὸ, ἄς ποῦμε, τὸν ἔχει ρουφήξει ἡ ψυχολογία ἐπιστήμη, ἐμένα ἡ πολύμορφη ἡ πλούσια ἡ ζωή.

Γιὰ νὰ νοιώσεις τὴ φιλοσοφία ἐνὸς ἀνθρώπου πρέπει πρῶτα νὰ μελετήσῃς τὰ προηγούμενα, δηλαδὴ τὸν ἄνθρωπο, τὸ ψυχολογικὸ φαινόμενο.

Καὶ συμπέρασμα: ὅλων οἱ ἀντίληψεις εἶναι σωστὲς—γιατὶ εἶναι ἀναγκαίαις—καὶ κανενὸς ἀντίληψη δὲν εἶναι πῶς σωστή.

Καὶ δὲ θ' ἀπαντοῦσα τίποτα στὸ βιβλιαράκι ἐκεῖνο, ἂν δὲν ἔβγαίναν παραμυθωτίς του σὰν τὸν κ. Π. Βασιλικὸ.

*

Ἐχει πολλὰ προτερήματα τὸ βιβλιαράκι. Εἶναι χυμῆνο σ' ἕνα σύστημα, ἔχει ἐνότητα καὶ πάστρα, καὶ γυρεύει νὰ τειριάζει τὴν τωρινὴ ἑλλαδικὴ κοινωνία (μεταχειρίζομαι τὴ λέξη ἑλλαδικὴ ἢ ἑλλαδίνικη καὶ ὄχι ἑλληνικὴ, ἡ διακριτὴ αὐτὴ θὰ μᾶς χρειαστεῖ παραπέρα) σ' ἕνα κοινωνιολογικὸ σύστημα, γερμανικὸ, ὑποθέτω. Ἴσως τὸ σύστημα εἶναι ὁμοιο, συμμετρικὸ, εὐχάριστο, ἀλλὰ πάντα σύστημα μένει, δηλαδὴ θὰ ἀρίνει καὶ κάποιος ἔξω, θᾶχει καὶ τὰ στραβά του.

Ἐγὼ δὲν ἐγνώρισκα τὸ Χέγκελ οὔτε ἐμαθὰ τί πάει νὰ πεῖ διαλεκτικὴ καὶ μεταφυσικὴ μέθοδο. Εἶμαι πρᾶχτικὸς ἄνθρωπος, Ρωμιὸς Τουρκομεριτῆς, ραχιζι, καταγίνουμαι σὲ πολιτικὰ, ἐδῶ στὴν Τούρκικη Ἑλλάδα πού δὲν καταδέχτηκε νὰ στοχαστῆ γι' αὐτὴν ὁ κ. Σκληρὸς. Ἴσως ἐμᾶς δὲ μᾶς καταφρόνησε, γιὰ τί δὲ θὰ μᾶς γνωρίζει, ἀλλὰ περιγίλασε κείνους ἀπὸ τοὺς Ἑλλαδίτες πού καταγίνονται μὲ μᾶς.

"Ὅλα αὐτὰ τὰ ὀνομάζει μεγάλη ἰδέα!

Τὸ βιβλιαράκι τοῦ Σκληροῦ τὸ ἔβρινε ἀρκετὰ καλά ὁ Ραμᾶς καὶ συμφωνῶ μαζί του σὲ πολλὰ, ὅπως σὲ τοῦτο: ὅτι ὁ ἀνοιχτὸς καὶ ἄγριος πόλεμος ἀναμεταξύ μιᾶς κοινωνικῆς τάξης καὶ μιᾶς ἄλλης, εἶναι σημάδι πῶς διαλύνεται μιὰ κοινωνία, ἀφοῦ δὲν μπο-

λο: Ἀντρέας. Τὸ ἀκόλουθο τὸ καλοκαίρι ἀπὸ τὸ θάνατο τοῦ Ἀντρέα, ἔφερε στὸ ζοχικὸ τους τὸν κ. Σεβιλιά κ' ἔγινε ὅτι ἔπρεπε νὰ γίνῃ. Τὴν Κατινούλα τὴν εἶχανε σπῆτι ὄχι μόνο σὰ συγγένισσα ἢ καὶ σὰ μάνα, τὴν εἶχανε σὰν προστάτισσα καὶ σὰν πλάσμα πού εἶναι ἀνώτερης ἀνάδης, πού τάγαποῦνε καὶ τὸ προσκυνοῦνε συνάμα. Κοίταξε τί θὰ πῆ στεργόζωτα, γιὰ νὰ κάμῃ κουράγιο, γιὰ νὰ μὴν τὰ χτυπήσῃ ὅλα κάτω, ὕστερις ἀπὸ τὸ μεγάλο τὸ δυστύχημα, τὸ ἀφάνταστο. Μπορεῖ τὸ γραμματάκι ἐκεῖνο τοῦ Μιράνου νὰ τῆς ἔδωσε δύναμη, νὰ τῆς χρησίμευε γιὰ φυλαχτό. Δυὸ χρόνια κατόπι, βρέθηκε στὴν ὑγείᾳ τῆς τόσο καλά, πού τὴν πήρανε τὰ κλάματα.

«Ὁ ἀφέντης! Ὁ ἀφέντης μου ὁ ἅγιος! Κρίμα νὰ μὴ μὲ δῆ ὀλότρελα γιὰτρεμμένη, ὅπως εἶμαι σήμερα. Μᾶς ἀποχαιρέτησε μὲ τὸν καμῶ πῶς ἴσως κ' ἔχω ἀκόμη νὰ κινυνέψω. Μὰ — καὶ ὅδλεγε μέσα τῆς ἀφτὸ, μὲ τὴν καρδιά τῆς — ὁ ἀφέντης θὰ πέθανε φτυχισμένος, ἀφοῦ πῆγε στὴ Βενετία, νὰ μιλήσῃ τῆς Κυρίας».

Ἡ χρονιά πού χάρηκε ἡ Κατινούλα τὴν γιαιτριά τῆς σὰ γεμάτα, στάθηκε μοναδική. Λίγο λίγο, ἀδυνάτισε, λίγνεψε, σὰ νὰ μαράθηκε τὸ ῥόδο χλωμὸ τὸ πρόσωπό τῆς. Δὲν πονοῦσε πουθενά, εἶχε ὁμως

ροῦν οἱ τάξεις αὐτὲς νὰ βροῦν πιά κανέναν τρόπο γιὰ νὰ τὰ ταιριάζουν καὶ νὰ ζήσουν μαζί, — ἀφοῦ ἀδιάκοπα σὰν ἔχτροι, μαλλιστραβιούνται, ἐνῶ μποροῦσαν φιλικὰ νὰ ξεδιαλίσουν τοὺς λογαριασμούς τους, — ἀφοῦ στὰ ἄτομα δὲν ἀρίσει σ' ἄλλο τίποτε νὰ καταγίνονται πρᾶ στὸν ξετοσίπωτο κομματικὸ, κοινωνικὸ πόλεμο μεταξύ τους. Ὁ κ. Σκληρὸς ἀναφέρει τὴ Γαλλία ἀπὸ τὴν ἐπανάσταση καὶ δῶθε. Μὰ καὶ πρὶν βρίσκονταν τάξεις στὴ Γαλλία (ὅπως καὶ στὴν Ἀγγλία εἶταν καὶ εἶναι) πού ζοῦσαν μ' ἕναν ἀνταγωνισμὸ ἀναμεταξύ τους φυσικὸ κι' ὄχι ὑπερβολικὸ, καὶ μὲ μιᾶν ἀλληλεγγύη τέλει.

Κοινωνικὲς τάξεις θὰ βρίσκονται πάντα στὴ γῆ ἐπάνω, ἀλλοῦ πῶς ξεχωρισμένες ἢ μιὰ ἀπὸ τὴν ἄλλη, ἀλλοῦ λιγώτερο ξεχωριστὲς καὶ πότε θὰ σαλεύουν λιγώτερο ἀναμεταξύ τους, πότε περισσότερο, πότε καὶ καθόλου γιὰτὶ θὰ ἔχουνε φτάσει σὲ μιὰ ἰσορροπία (ἀλληλεγγύη φρόνιμη καὶ σοφὴ) πού δικαίωμα καὶ χρῆση θὰ εἶναι κανονισμένα καὶ θὰ ἐμποδίζον τὰ ἀλληλοφαγώματα. Εἶναι καιροὶ πού ξεσπάνουν πάλι καὶ μαλώνουν ἄγρια οἱ τάξεις μεταξύ τους (καὶ μὲ τουφέκια καὶ δίχως τουφέκια) εἶναι καὶ καιροὶ πού μαλώνουν ἀτέλειωτα καὶ δὲν μποροῦν νὰ βροῦνε ἰσορροπία. Αὐτοὶ εἶναι οἱ καιροὶ τῆς κοινωνικῆς ἀσφῆς. Κι' ἀπὸ τίς τάξεις ὅλες, ἄλλες διοικοῦν κι' ἄλλες ὑποτάζονται, καὶ κάποτε τούτες ρίχνουνε κάτω τίς ἄλλες καὶ διοικοῦν αὐτὲς.

Αὐτὰ δὲν εἶναι καινούρια πράγματα οὔτε ἀξιοθαύμαστα. Πάντα εἶταν εἶταν στίς κοινωνίες, καὶ θὰ εἶναι.

Καὶ σὲ τοῦτο συμφωνῶ μὲ τὸ Ραμᾶ, ὅτι ἡ κοινωνιολογία εἶναι μπερδεμένη ἀκόμα, πολὺπλοκη, ὄχι καλὰ μελετημένη ἐπιστήμη, ὥστε τὰ συμπέρασματά τῆς δὲν μποροῦν οὔτε πρέπει νὰ βγαίνουν σὲ φετφάδες. Πολλὰ, παρὰ πολλὰ στοιχεῖα τῶν κοινωνιῶν ἔχουν νὰ μελετηθοῦν ἀκόμη.

Συμφωνῶ μὲ τὸ Ραμᾶ καὶ σ' ἕνα ἄλλο: ὅτι ξέχασε ὁ Σκληρὸς τὸν ἀγρότην.

Ἄλλὰ θύμωσε ὁ Π. Βασιλικὸς πού ὁ Ραμᾶς εἶπε τὴ γνώμη του εὐσυνείδητα, καὶ ξεσπάθωσε, καὶ χτύπησε δεξιά, χτύπησε ζερβιά, καὶ ἄρρισε, ἔβγαλε φλόγες ἀπὸ τὸ στόμα του, πυροβόλησε στὸν ἀέρα — γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ κάποιον Μάρξ, ὅπως θᾶκανε κανέναν κομμιατάρχη γιὰ τὸ Μερκούρη.

Μᾶς ἐρμηνεύει λοιπὸν κ' ἐπὶ τὸ τί θὰ πῆ ἐξέλιξη καὶ πρόοδο.

Μὰ καὶ πάλι ἐγὼ αἰσθάνομαι σὰν τὸ δισταχτι-

πκράπονο πότε γιὰ τὸ ἕνα, πότε γιὰ τὸ ἄλλο, γιὰ τίποτις καὶ γιὰ ὅλα. Μ' ἕνα λόγο, ἔπρεπε νὰ τὴ νοιάζεσαι μὲρα νύχτα. Πολλὲς φορὲς δὲ θέλησε νὰ κατεβῆ οὔτε στὴν τραπέζικριά. Τὸ περισσότερο, καθότανε στὴν κρεββατοκάμαρα τοῦ Ἀντρέα ἢ στὸ ἐργαστήρι, πού τάσῆσανε ἀπαράλλαχτα καθὼς καὶ πρῶτα. Πήγαινε μὲ τὴ Μοιρίτα, ἔβραφε, συγύριζε ἢ διάβαζε. Ὡστόσο κι' ἀπὸ τὴν κρεββατοκάμαρα κι' ἀπὸ τὸ ἐργαστήρι, πάντα, τὸ σπῆτι, τὸ νοικοκεριό, τὸ κυβερνοῦσε ἡ Κατινούλα. Ἡ Ἄννα, πού εἶχε κράση πολὺ γερὴ καὶ πού πρᾶμα δὲν τὴν πείραζε στὴν ὑγείᾳ τῆς, εἶδεινε λιγώτερο ἀντίδραση στὴν ὑγείᾳ τῆς ψυχῆς τῆς. Ὁ θάνατος τοῦ ἀδερφοῦ τὴν ἀπόσωσε. Ἡ γλυκειὰ τῆς ἡ ἀφερμαῖα ἐγίνε τόσο μεγάλη πού τόντις κατανοῦσε νὰ μὴ βλέπῃ, νὰ μὴν ἀκούῃ, νὰ περιφέρνεται στὸ σπῆτι, στὴν ἀβλή, στοὺς δρόμους, σὰν ὄνειρο πού περπατεῖ, σὰν ἴσκιος πού διαβαίνει. Τὸ ἤξερε καὶ τὴ σταναχωροῦσε, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ τὰλλάξῃ. Βυθιζότανε ὁ νοῦς τῆς σὲ μιὰ νάρκη, σὲ μιὰ λήθη, σὲ μιᾶν ἀκίνησι, πού λὲς κι' ἀποκοιμίζε τὸν ὄργανισμὸ τῆς. Μπορεῖ πάλι νὰ εἶτανε ἀντίδραση καὶ τοῦτο: ἀντίδραση τοῦ ὄργανισμοῦ πού ἐνοιώθε πῶς ἂ δὲν ἀποκοιμίζε τὸν καμῶ, θὰ τὴ σκότωνε.

κὸ τὸ Ραμπὰ πὺ δὲν ξέρει καλὰ καλὰ ἂν «ἐξέλιξη» καὶ «πρόοδο» εἶναι τὸ ἴδιο πρᾶμα. Μὰ ἐγὼ παθαί-
νω καὶ χειρότερα. Ἀπὸ μεγάλη μου στενομουαλιά
οὔτε τί θὰ πῆ τὸ καθένα χωριστὰ μπορῶ νὰ νοιώσω.
Πρόδο; προβαίνει κανέναις ἢ κάτι, κατὰ κάποιο
σημάδι; Τί εἶναι αὐτὸ τὸ σημάδι; Ἄραγε μὴν πάει
νὰ πεί προκοπή; ἢ μήπως·κι' ὅταν πάει νὰ χαντα-
κωθεῖ κανένας, κι αὐτὸ τὸ λένε πρόδο; καὶ γιατί
νὰ μὴν τὸ λένε ἔτσι, ἀφοῦ εἶναι πρόδο νὰ χαντα-
κόνεται ἡ Γαλλία ὅπως χαντακόνεται; Καὶ ἡ λέξη
«ἐξέλιξη» ξέρω πὺς πάει νὰ πεί ἐπάνω κάτω ἀλ-
λαγή. Τὴν ἀνακάλυψαν οἱ Ἄγγλοι σοφοὶ τοῦ καιροῦ
μας γιὰ νὰ ἐκφράσουν τίς λογικῆς παραδοξολογίας
τοῦς πὺ μπορεῖ νὰ εἶναι λιγάκι ἀλήθειαι καὶ λι-
γάκι ψευτιῆς.

Ὁ κ. Βασιλικὸς μὲ τρομερῆ φούρια ξεσηκώθηκε
ἀνασκουμπώθηκε καὶ ξεσπάθωσε. Ἡ ριζοσπαστικὴ
του αὐτὴ ἐπαναστατικὴ φούρια ἄξιζε καλλίτερο πε-
ριεχόμενον. Ἄν καὶ δὲν ξέρω. Ὁ ριζοσπάστης αὐτὸς
μόλις ἔφτασε νὰ ξεστομίσει τὴ λέξη «ἐπαναστάση»,
βιάστηκε νὰ βάλει ἀποκάτω μιὰ σημειωσοῦλα γιὰ
νὰ ὀρμηψῆ τὸν κατατρομαγμένον κοσμάκη πὺς ἐπα-
νάσταση δὲ θὰ πεί ν' ἀδράξῃ ὁ λαὸς τὰ τουφεκία,
παρὰ ἔχει τὴ ἀνεώτερη κοινωνικὴ τῆς σημασίαις (3)
Ἄν δὲν ἔβαζε αὐτὴ τὴν ἐξήγησιν, πολλὰ μπο-
ρῶσε νὰ ὑποθέσει ὁ κ. Εἰσαγγελέας καὶ νὰ τόνε χῶ-
σει ἐξαφνα μέσα. Καὶ ἴσαμε καὶ δὲν πῆγαινε τὸ θάρ-
ρος τοῦ κ. Βασιλικοῦ.

Ἄραδιάζει ἔπειτα πολλὰ ὁ κ. Βασιλικὸς, βρίζει
τοῦς Ρωμιούς γιὰτὶ δὲν ἔχουν ὄρεξιν νὰ φᾶν πολὺ, τίς
Ρωμιῆς γιὰτὶ δὲ γίνονται ὅλες φοιτήτριαι νὰ τρέ-
ξουν στὶς Εὐρώπαι, γυρεύει σιδηροδρομοὺς, τράμ, ἡ-
λεκτρικά καὶ δὲν ξέρω τί ἄλλο, γινώρισε τοῦς βαλ-
κανικοὺς λαούς καὶ τοῦς βεγγε καλλίτεροισ ἀπὸ μᾶς
(πὺ ἀπροσδευτικοῦς βέβαιαι) γιὰτὶ ἔχουν μέσα στὶς
Σκουφίναις καὶ Σομπράναις τοῦς μερικὸς ψευτοσοσια-
λιστῆς, ψευτοριζοσπάστης, ψευτοφιλελεύθεροι, πὺ
δὲν ξέρουν τί τοῦς γίνεταί καὶ μὲ λίγα χρήματᾶ ἢ
λίγο κνούτι ἀκολουθοῦν ὅποιον καὶ ἄναι...

Δὲ βλέπω τίποτε ἄξιο νὰ ἐνθουσιάζει κανένα αὐ-
τοῦ μέσα. Δὲν εἶμαι κακόπιστος, ὅχι, ξέρω τί θέλε-
τε νὰ πῆτε, ξέρω πὺς ἀπὸ τὸν πόλεμον ἀναμεταξὺ
στὶς κοινωνικῆς τάξαις προσμένετε τὴν ἀναγέννησιν
τῆς μικρῆς Ἑλλάδα. Αὐτὸ ἴσως — μ' ὅλη τὴ μι-
κρότητά του — μπορῶσε νὰ ἐνθουσιάζει κανένα. Τί λέ-
τε; Νὰ δῆτε ἐξαφνα τὸ Ἑλληνικὸ Βασίλειον νὰ με-
ταμορφωθεῖ μονομιάς σὲ Κάτω χώρας. Θὰ πῆναμε ὁ-

λοι πολλὴ μίση, θὰ τρώγαμε λαχανοκαρμὰ καὶ λου-
κάνικα μπόλικα, θὰ καπνίζαμε ἠδονικά ὀλλαντέζι-
κα χοντρά πούρα, καὶ θὰ ζούσαμε μὲ περίσσια αὐ-
μάριαι. Δὲ θὰ βρῖσκονταν πιά κρασάδες γιὰ νὰ
τσιρίζουν καὶ νὰ κάνουν παράπονα στὴν Κυβέρνησιν
οὔτε νὰ ταραζούν τὴν ἡσυχία τοῦ κ. Βασιλικοῦ, γι-
ατὶ θὰ εἶχαν πνιγεῖ ἀπὸ τοῦς μπιράδες.

- Κ' ἔπειτα; . . .
- Ἐ, ἔπειτα αὐτὰ ἐβαίνομεν πρὸς τὴν... Πρό-
δον».
- Οὐφ! Λίγο καθαρὸν ἀέρα γιὰτὶ σκάνω!

*

Θὰ μιλήσω λίγο σοβαρὰ μὲ τὸν κ. Σκληρὸ πὺ τὸν
ἐκτιμῶ γιὰ τὸ καθάριον μυαλό του καὶ τὴν ἡσυχία
πὺ συζητεῖ ὅλα, καὶ καθίζει στὸ κάθε τι τὸ σύ-
στημά του. Θὰ τὸν ἤθελα μονάχα λιγάκι πὺ ἂν
θροπο σωτὸ καὶ λιγώτερο σκληρό τῆς ἐπιστήμης.
Σὲ κανέναις τίς θεωρίαις ὁ ἄνθρωπος δὲν ταιριάζει νὰ
σκληρώνεται, οὔτε στὶς δικῆς του. Καὶ τῆς ἐπιστή-
μης ὑπάρχουν σύνορα. Πρέπει νὰ τὰ βλέπει ὁ ἀλη-
θινὰ σοφός. Ἀπὸ τὰ λόγια μου αὐτὰ καταλαβῆναι
ὁ ἀναγνώστης, πὺς δὲ μὸ πολυχρέσων οἱ θεωρίαις
καὶ τὰ συστήματα, οὔτε καὶ σαστίζω μπροστὰ στὴν
ἐπιστήμην, οὔτε ζιππαζομαι, ὅπως τὰ 999/1000 τῶν
συγκαιρινῶν μου Εὐρωπαίων. Τὴν ἐπιστήμην δὲν τὴν
πολυπιστεύω, καὶ ἡ ὑπερβολικὴ πίστις τοῦ κόσμου σ'
αὐτὴν μὸ φαίνεται ἐμένα σὺν καμιά ἀρρώστια τοῦ
καιροῦ μας — ἴσως σύμπτωμᾶ κι' αὐτὸ ξεπεσμοῦ με-
ρικῶν λαῶν τῆς Εὐρώπης. Τὸ ἐπιστημονικὸ πνεῦμα,
ἀφοῦ ἔαπλώθηκε στοῦς ἀρχαίους λαούς, τοῦς ἔφαγε.
Νὰ δοῦμε μᾶς τί θὰ μᾶς κάμη.

Μὸ φαίνεται πὺς φρόνιμον θὰ εἶταν νὰ βάζαμε
κάποια σύνορα· ἐμεῖς, οἱ πολλοί, νὰ ζοῦμε καὶ νὰ
συλλογιζόμεσται ὀλοτέλα ἔξω ἀπὸ τὴν μολυσμένη ἀτ-
μοσφαῖρα τῆς ἐπιστήμης — ὅσο γιὰ τοῦς ἐπιστήμοναις,
αὐταὶ νὰ κρατοῦν τὴν ἐπιστήμην γιὰ τὸν ἑαυτὸ τοῦς
καὶ ὁ τι χρειάζομασται ἀπ' αὐτοῦς νὰ τοῦς τὸ γυρεύου-
με. Ἐνῶ αὐτοὶ ἔχουν τώρα πλημμυρίζει τὸν κόσμον.

Θὰ μὸ πῆ βέβαιαι ὁ κ. Σκληρός· «Καὶ λοιπὸν
δὲν παραδέχεσται πὺς θὰ φανερωθοῦν καὶ στὴν Ἑλ-
λάδα πόλεμοι ἄγριοι μὲ μέρη ἀνάμεσα στὶς κοινωνι-
κῆς τάξαις;»

Καὶ θὰ τοῦ ἀποκριθῶ: Εἶμαι, κ. Σκληρέ, πο-
λιτικὸς. Μεῖς οἱ πολιτικοὶ πηγαίνουμε σύμφωνα μὲ
τίς περιστάσαις — δηλαδὴ βλέποντας καὶ κἀνοντας. Ὁ
καλὸς πολιτικὸς μὲ τὸ δυνατό ψυχολογικὸ του μάτι
προβλέπει πολλὰ πὺ εἶναι νὰ γίνων καὶ προετοιμά-

ζεται νὰ τὰ δεχτεῖ, νὰ τὰ διορθῶται ὅσο μπορεῖ, νὰ
τὰ μπαλώσει προσωρινὰ, νὰ τὰ ξεριζώσει τελειωτι-
κὰ ἂν μπορεῖ καὶ εἶναι ἀνάγκη, νὰ τὰ σπρώξει νὰ
μεγκλώσουν, νὰ δυναμώσουν, νὰ πάρουνε δρόμον, ἂν
κρίνει πὺς ἔτσι πρέπει. Τί πρᾶμα ὅμως κανονίζει ὅλες
οὔτε τίς πράξαις του; Πὺς ξέρει καὶ διαγνώνει σὲ κά-
θε περιστάση τί πρέπει; Ἄν εἶναι πολιτικὸς ὅπως
χρειάζονταί τὰ κράτη, θὰ ἔχει νόμον ἀπαράβατον καὶ
σταθερὸ τὸ αὐστηρὸν πολιτικὸν συμφέρον τοῦ κράτους,
δηλαδὴ τὴν αὐτοσυντηρηστικὴν τοῦ κράτους, καὶ τὴν ἰκὴ
τῆς ἐθνικῆς ζωῆς, ἂς εἶναι καὶ εἰς βῆρος ἄλλων κρα-
τῶν. Αὐτὸ ἤθελαν νὰ πῶν καὶ οἱ Ρωμαῖοι — οἱ με-
γάλοι πολιτικοὶ — μὲ τὸ *Salus populi suprema
lex esto*. Ἄλλὰ πρότερον δῶ, κύριε Σκληρέ, ἐδῶ εἶ-
ναι ὁ κόμπος. Πρέπει λοιπὸν νὰ θυσιάστον τὰ συμ-
φέροντα τῆς κάθε τάξης; οἱ προλετάριοι πρέπει νὰ
ἀρρωστήσουν, νὰ μείνουν δίχως ψωμί, γυμνοί, χωρὶς
σπίτια, νὰ χαντακωθοῦν, νὰ χαθοῦν ὀλοτέλα, νὰ πε-
θάνουν; (Βλέπω δάκρυα στὰ μάτια σου, κ. Σκληρέ,
γιὰτὶ; μὴν εἶσαι καὶ σὺ σπλαχνικός, φιλόανθρωπος,
μαλκός; — καὶ τότε εἶσαι καθαυτὸ τοῦ καιροῦ μας
φαινόμενο, ἢ μήπως, ἐπειδὴ παίρνω ἄλλη βῆσιν στὶς
σκέψαις μου ἀπὸ σῆα, λυπήθηκα πὺ σὲ βγαζῶ ἀπὸ
τὸ σύστημά σου;)

Ναί, ἂν εἶναι ἀνάγκη νὰ ζήσουν ἔτσι οἱ ἐργάταις
ἂν τὸ κράτος ἔχει γενικώτερες δουλειῆς νὰ κοιτάξει.
ἂν δὲν εἶναι σοβαρὸς κίντυνος γιὰ τὸ κράτος — ἂς ζή-
σουν ἀκόμα ἔτσι. Ἄν πάλαι εἶναι νὰ σηκωθοῦν, ἂς
κἀμουν τὸ σηκωμὸ τοῦς, καὶ θὰ πάρουν μὲ τὸ αἶτον
τὸ θέλω» ἄλλο κανένα κόκκλον γιὰ νὰ ζήσουν. Ἄν
ὁ σηκωμὸς αὐτὸς κατακτῆται μὲγάλος σὺν τῇ γαλ-
λικῇ ἐπαναστάσει, θὰ ἀλλάξει ἢ τὰς τάξαις που κυβερνοῦ
καὶ ἠθροβῆ νὰ κυβερνήσει ἄλλη τάξιν. Αὐτὸ ὅμως δὲ
μ' ἐνδιαφέρει. Ὅποια τάξιν κι' ἂν θέλει ἂς ἔρθει, ἂν
μπορεῖ, νὰ κυβερνήσει, σύμφωνα μὲ τὰ συμφέροντά
τῆς καὶ τὰ ἰδανικά τῆς. Φτάνει τὸ κράτος νὰ ζεῖ,
νὰ στέκεται στὰ πόδια του, νὰ μπορεῖ νὰ ἔχει τὴν θέ-
σιν του ἀνάμεσα στὰ τῶσα ἄλλα κράτη. Καθε τάξιν
πὺ κυβερνᾶ ἓνα κράτος πρέπει μεταξὺ τῶν ἰδανικῶν
τῆς (στὶς φαντασίαις τῆς, νὰ ποῦμε) νὰ ἔχει καὶ τὴν
εἰκόνα τοῦ κράτους, τὴ συνείδησιν πὺς κάτι τι κοινὸ
ἔχουν ὅλοι ὅσοι κάνουν τὸ κράτος, καὶ ὅλες οἱ τάξαις
τῆς κοινωνίας, καὶ ὅτι καὶ οἱ ἄλλαις τάξαις, μ' ὅλες
τοῦς τίς διαφορῆς, ἔχουν κάποια κοινὰ αἰσθήματα,
κοινῆς ἰδέαις, κοινῆς παραδόσαις, κοινὰ συμφέροντα, κοι-
νῆς ἀνάγκαις, καὶ τὴν μεγάλη ἀνάγκη τῆς ἀλληλεγγ-
γῆς ἀναμεταξὺ τοῦς. Δὲν μπορεῖ νὰ τὰ παραγνο-

Κάποτε ἐρχότανε στὴν κρεββατοκάμαρα τοῦ
Ἄντρεῖα, κοιτάζει, ἀκούμποῦσε ἀπαλὰ τὸ χέρι τῆς
στὴν πολυθρόνα τῆς Κατινούλας καὶ τῆς ἔλεγε·

— «Τί ἔχομε σήμερα τὸ τραπέζι; Πρόσταξαις;
Καλὰ πὺ εἶσαι δῶ, Κατινούλα μου. Καὶ φιλιόντα-
νε οἱ δύο γυναῖκαις, ὄφρανεμέναις, χῆραις, πὺ νὰ ποῦ-
με, κ' οἱ δύο.

Κ' οἱ δύο τοῦς εἶχανε ἀλήθεια κάμποσαις αἰτίαις
νὰ λυποῦνται, νὰ παρηγοριοῦνται ἀνάμεσά τοῦς. Μὲ
τὸ θάνατον τοῦ Ἄντρεῖα δὲν ἀποκορυφώθηκαν οἱ δυ-
στυχίαι. Ὁ Πάβλος τὰ πῆγαινε πολὺ ἄχαμνὰ. Δὲν
ἄκουσε τὸν πατέρα. Τὸ πῆσμα, ὁ ἔρωτας κ' ἡ τέ-
χνη τῆς Λίζας τὸν καταστρέψαινε. Τὴν πῆρε, παν-
τρεφτήκανε. Δὲν παραβρέθηκε στὸ γάμον κανένας ἀπὸ
τοῦς δικούς του. Μόνον ἡ Κατινούλα δὲ βάσταξε καὶ
τοῦ ἔκαμε γραμματάκι, ὅπου τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὸν
Ἄντρεῖα. Γλήγορα θυμῆθηκε ὁ Πάβλος τὰ λόγια
τοῦ μακαρίτη. Μιὰ καὶ τὸν ἔβαλε στὸ χέρι τῆς ἢ
μαντάμα, μιὰ καὶ σιγαροαρίστηκε πὺς τέλειωσε καὶ
δὲ θὰ τῆς ξεφύγη, ἄρχισε ἢ κόλασιν. Σὰ μαλλῶνα-
νε, τοῦ παινοῦσε τὸν ἄντρα τῆς, πὺ τὸν ντρόπιασε,
λέει, πὺ τὸν ἔδειρε δημόσια — εἶτανε τότες ἀγῶρι
μικρὸ — καὶ δὲν κούνησε δάχτυλον ἀφτός. Τὴν ἔδερ-
νε τώρα ὁ Πάβλος. Ἡ βαριομάρα, ἡ σιχασιά, τὸ

συναίστημα τῆς χαμένης του τῆς ζωῆς, ἡ ἀνάμνη-
σιν τοῦ χολοσκασιμένου τοῦ πατέρα, ἡ ἀμπορεσιά του
νὰ καταπιασθῆ καὶ τίποτις σπουδαῖο, οἱ ἀτάξαις,
τάτοπα πὺ τὸν παρκατραβῆσαν, οἱ συνέπειαι τῆς
ψέφτικῆς ἀγάπης, τὸν ξεφτυλίσαν. Μιὰ μέρη ση-
κώθηκε ὁ Πάβλος κ' ἔφυγε γιὰ τὴν Ἀμερικὴν. Δυὸ
χρόνια βάσταξε ὁ γάμος· τὴν εἶχε παρμένη ἓνα χρό-
νον σωτὸ ἀφοῦ πέθανε ὁ πατέρας. Μὲ τὸ φεβγωμὸ
τοῦ Πάβλου, τὴν τρίτην χρονίαν, ὅπως εἶπαμε, ἔλλα-
ξε κ' ἡ Κατινούλα στὴν ὑγείαν τῆς.

Ἄλλαξε κι ἀπὸ τὴν λατρεῖαν τῆς γιὰ τὸν Πάβλο,
πὺ ὅτι κι ἂν ἔκανε, πάντα στάπνοθαθῆ τῆς τὸν
φύλαγε καὶ τὸν ἀγαποῦσε, ἔλλαξε κι ἀπὸ τὴν μεγα-
λήτερον λατρεῖαν τῆς γιὰ τὸν Ἄντρεῖα, πὺ νόμιζε
πὺς ζοῦσε πλάγι τῆς, τῆς ἔλεπε καὶ πονοῦσε. Ὁ Ἄν-
τρεῖας, γιὰ τὴν Κατινούλα, γιὰ τὴν Μοιρίτα, γιὰ τὴν
Ἄννη τὴν ἴδιαν, λῆς καὶ δὲν πέθανε, λῆς κ' ἔρημον
δὲν τάφησε τὸ σπῆτι. Μιὰ θεόγλυκη ἀτμοσφαῖρα λυ-
πῆς, παντοτινῆς παρουσίας καὶ ἀγάπης παντοτινῆς
εἶτανε παντοῦθε στὸ σπῆτι παρεχουμένη, στὶς κάμαραις,
στὴν ἀβλή, στὴν ἀλλεῖαν καὶ στὸν μπαζέ. Ἡ καλο-
σύνη τοῦ ἀθρώπου δὲν πεθαίνει· δὲν πεθαίνει ὁ νοῦς
πὺ δημιούργησε ζωῆ. Πολλῆς φορῆς ὁ Ἄντρεῖας, στὸ
Μπ... στὸ Παρίσι, στὸ Χαμονοκόρφι, ἀκόμη καὶ σὰ

χάδεθε τὸ φύλλον τῆς Ὀλιῆς κάτω στὸ περιβόλι, ἀ-
κόμη καὶ στὸ κῆτικὸν τοῦ Μιράνου, σὺν ἄκουσε τὴν
φωνὴν τοῦ πουλιοῦ, πολλῆς φορῆς ὅταν τὸν παραδέρ-
νανε οἱ καημοί, ταράχτηκε μὲ τὴν ἰδέαν τῆς ἀθανα-
σίας τῆς ψυχῆς. Τί φοιχτὸ πρᾶμα, συλλογιότανε. νὰ
εἶναι ἡ ψυχὴ μᾶς ἀθάνατη! Νὰ μᾶς θωρῆ ἀπὸ μα-
κριά, νὰ μὴν μπορῆ νὰ ζυγῶσῃ, νὰ μὴν εἶναι ὁ ἄ-
θροπος ὁ ἴδιος, νὰ μὴν εἶναι ἴδιαν κ' ἡ ψυχὴ μᾶς!
Κι' ἄμα ἡ δυστυχία μᾶς πλακώνει, κι' ἄμα, γιὰτὶ
ἄχ! γίνεται καὶ τοῦτο, ἄμα ξεχνοῦμε τοῦς πεθαμ-
μένους, ἄμα παραστρατοῦμε, ἄμα σκουντάφτοῦμε, ἢ
ζῆν φεβγάτη ψυχὴν νὰ κλιγῆ πὺ δὲν τὴ θέλομε ἢ
πὺ δὲν τῆς εἶναι δυνατό νὰ μᾶς βοηθήσῃ! Μὰ μή-
πως δὲ φτάνει, μὲ τὰ χρόνια, μὲ τὸν καιρὸ πὺ περ-
νᾶ, μήπως δὲ φτάνει πὺ ἀλλάζομε, γιὰ νὰ παιδέ-
βεται ἡ ἀγέρασθη ψυχὴ πὺ μᾶς παραίτησε, ἀφοῦ,
ἀλλάζοντας ἐμεῖς καὶ μνήσκοντας ὅπως λένε, ἀγά-
λασθη ἐκείνη, δὲ ζοῦμε πιά ἐνωμένοι; Τέτοιο βᾶ-
σανο τῆς ψυχῆς δὲν τὸ παραδεχότανε, τάποτιναζε ὁ
Ἄντρεῖας ἀπὸ τὸ λογισμὸν καὶ ἀπὸ τὴν λογικὴν του. Πα-
ρηγοριοῦτανε μὲ τὴν ἰδέαν τὴν πεθαμμένου ζῆ στοῦ
ζωντανοῦ μέσα τὴν ψυχὴν. Καὶ γιὰ νὰ ζῆσῃ, γιὰ νὰ
μελετιέται, γιὰ νὰ γαπιέται κ' ὕστερον ἀπὸ τὸ θάνα-

ρίσει αυτά η τάξη που κυβερνᾷ, γιατί ἄλλοιῶς δὲ στέκεται.

Ἡ διαφορὰ μετὰξὺ σένα, κ. Σκληρὲ, καὶ τοὺς δημοτικιστὰς μὴ ποῖ νὰ εἶναι, καθὼς λέεις, πὼς τοῦτοι εἶναι μεταφυσικοὶ ἐνῶ σὺ εἶσαι διαλεκτικὸς (ὅπως λέει ὁ Χέγκελ). Ἀλλὰ ἡ διαφορὰ μετὰξὺ τῶν δυο-νῶ μας εἶναι, κ. Σκληρὲ, ὅτι σὺ ταραξάζεις πάρα πολὺ μὲ τὰ συμφέροντα μιᾶς τάξης ἢ καὶ δυό, ἢ καὶ μὲ τὰ μαλλιοτραβήγματα τοὺς—ἴσως εἶσαι καὶ σὺ σπλαχνικὸς, χωρὶς νὰ τὸ πολυνοιώθεις, (ἢ ὑπερβολικὴ ψυχοπονιὰ εἶναι κ' αὐτὴ σημαδιὰ τοῦ καιροῦ μας)—ἐνῶ ὁ ἀληθινὰ σκληρὸς εἶμαι ἐγὼ, ὁ πολιτικὸς, πού δὲ μὲ ταραξάζουν, ἂν καὶ τὰ βλέπω, τὰ μαλλιοτραβήγματα ἀπὸ τῆς σὲ τάξης, εἴτε ἀπὸ ἄτομο σὲ ἄτομο, καὶ κοιτάζω προπάντων τὴ ζωὴ τοῦ ἔθνους. Τίς τάξεις τίς λογαριάζω κ' αὐτές, ἀφοῦ κ' αὐτὲς εἶναι μέσα στὸ ἔθνος, ἀλλ' οὔτε τόσο τίς ξεχωρίζω ὅπως σὺ, οὔτε τίς ἐπικρατοῦσάς τους τίς θεωρῶ ἀπαραίτητες ἀφοῦ ἀνταγωνισμὸς ὑπάρχει καὶ μὴ ποῖ εἰς ἐλευθερία πάντα νὰ γίνονται. Σὺ παίρνεις βᾶση καὶ ἀρχὴ γιὰ τίς σκέψεις σου τίς κοινωνικὰς τάξεις. Παίρνεις ἕνα μεγαλωτικὸ φακὸ καὶ ξεδιαλύνεις τοὺς οικονομικοὺς λόγους πού πλάθουνε τίς τάξεις. Καὶ ἀπ' αὐτοῦ προχωρεῖς καὶ βγάζεις συμπεράσματα λογικὰ καὶ σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ σου. Ἀλλ' ὁ φακὸς σου μεγαλώνει πάρα πολὺ ἐκεῖνα πού μ' ἐπιμονὴ παρατηρᾷς. Πιάνεις τὰ πλήθη καὶ χάνεις αὐτοῦ μέσα καὶ ὅλα ἀπὸ κεῖ γυρεύεις νὰ τὰ βρεῖς. Τὴ μεγάλη δύναμη πού μὴ ἐξαιρετικὴ ἰδιότητα μὴ ποῖ νὰ μαζέψει στὰ χέρια τῆς δὲ φαίνεται νὰ τὴν διακρίνεις καλὰ, οὔτε τὴν ὑπερβολικὴ σπρωξιὰ πού μὴ ποῖ τὴν κατάλληλη στιγμή νὰ δώσει σ' ἕνα ἔθνος ὀλόκαιρο—ὄχι μονάχα σὲ μιὰ τάξη—μιὰ ἰδέα, καὶ ὅταν δὲν προέρχεται ἀπὸ τὸ στομάχι.

Ἐγὼ γιὰ βᾶση τῆς σκέψης μου βάζω τὸ salus populi, τὴ σωτηρία, τὴ ζωὴ ὅλου τοῦ ἔθνους πού μὲ γέννησε. Ἀγαπῶ ὅλες τίς τάξεις τοῦ ἔθνους μου καὶ κάποτε δὲν τίς ξεχωρίζω. Τὰ παλέματα τῶν ἀτόμων καθὼς καὶ τῶν ἐμάδων τῆς κοινωνίας μου δὲν τὰ πολυλογαριάζω παντοῦ καὶ πάντα ὑπάρχουν. Δὲ συλλογιζομαι συχνὰ τὰ στομαχικὰ συμφέροντα. Δὲ λυποῦμαι κείνους πού, μὴ ξέροντας νὰ βροῦν ψωμὶ πεθαίνουν ἀπὸ τὴν πείνα. Ἄξιός ὁ μισθὸς τους. Ἐτσι δὲ μὲ πολυσκοτίζουν οὔτε οἱ ἀρρώστοι καὶ οἱ ἀρρώστιες τους. Πιστεύω πὼς ὅταν ὁ ἀνταγωνισμὸς μετὰξὺ τῶν τάξεων—πού ὑπάρχει πάντα—μπεῖ στὴν πρώτη γραμμὴ καὶ γίνῃ ἡ πρώτη φροντίδα καὶ σκέ-

ψη τῶν ἀνθρώπων ἑνὸς κράτους, καὶ γίνῃ αὐτὸ ἰδιανικὸ κ' ὅλα, τὸ κράτος αὐτὸ δὲν εἶναι πιὰ γιὰ νὰ ζήσει. Μπορεῖ τὸ ἔθνος νὰ ἐξακολουθεῖ νὰ ζεῖ μὲ τὸ κράτος θὰ χαντακωθεῖ. Πιστεύω καὶ τοῦτο πὼς μιὰ ἰδέα ἅμα καταφέρει ἕνα ἢ πολλοὶ νὰ τὴ βάλουν στὸ κεφάλι ἑνὸς ἔθνους, ὄχι μόνον δύσκολα βγαίνει, ἀλλὰ ὅσο ὑπάρχει μὴ ποῖ νὰ σπρώξει τὸ ἔθνος νὰ ἀναποδογυρίσει βουνα, καὶ τὰ δικά του τὰ συμφέροντα τὸ κάθε ἄτομο γιὰ καιρὸ νὰ τὰ ξεχάσει. Καὶ πιστεύω πὼς ἕνας ἄνθρωπος μὴ ποῖ νὰ ξιζεῖ περισσότερο ἀπὸ τὰ πλήθη τῶν ἀνθρώπων : Μ' ἀρέσει ὁ ἄνθρωπος, δὲ μ' ἀρέσουνε τὰ πλήθη μὲ τὴ χοντροκοπιὰ τους. Ἐχουν βέβαια δύναμη τὰ πλήθη, ἀλλὰ καὶ ὁ ἕνας ἄνθρωπος εἶναι δύναμη πῶς τρενὴ καὶ πῶς ὁμορφῆ. Δὲν πιστεύω ποτὲ πὼς οἱ μεγάλοι ἄντρες ἔπασαν ἀπὸ τὸν οὐρανὸ οὔτε πὼς ξέρον αἰετὶ ἀποκαλύψεως μυστικὰ πού δὲν τὰ ξέρει τὸ πλήθος. Εἶρω καὶ πὼς γιὰ νὰ βγαῖ ἕνας Σαϊξπηρὸς χροιάστηκε γιὰ ἕνα κίβνα οἱ δραματογράφοι καὶ θεατρῖνοι νὰ πληθύνουν τόσο στὴν Ἀγγλία πού νὰ κατακτήσουν τὴν τάξη καὶ προλετάρια. Ἀλλὰ πιστεύω πὼς οἱ κοινωνίες τίποτε ἄλλο δὲ χρησιμεύουν πὰρὰ γιὰ νὰ ξεφυτρώνουν ἀπὸ μέσα τους ἐξαιρετικοὶ ἄνθρωποι, καὶ γιὰ τοῦτο ὀνομάζω τίς κοινωνίες μαγεριὰ ἀνθρώπων. Στὶς κοινωνίες ἐπάνω ἀκουμποῦν οἱ λιγαστοὶ πού φανερόνται ἐξαιρετικοὶ ἄνθρωποι, ἀπὸ τίς κοινωνίες παίρνουν τὴ δύναμή τους, τὸ εἶναι τους, ὅλα, μὴ εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ τὴν κοινωνία, κ' αὐτὸ μ' ἀρέσει.

Βλέπεις μᾶς χωρίζουν, τὸν κ. Σκληρὸ καὶ μένα, οἱ ἰδιοσυγκρασίες μας.

Ἀλλὰ τώρα θὰ μιλήσω γιὰ ἕνα τελευταῖο ζήτημα πού δὲ μὲ φαίνεται νὰ τὸ σκέφτηκε καλὰ ὁ κ. Σκληρὸς.

*

Σ' ὅλο τὸ βιβλιαράκι ἀναφέρονται ἡ Ἑλλάδα ὡς διδόμενα, ὡς βᾶση ἀσάλευτη. Μὰ ποῖός λείπει πὼς εἶναι ἡ Ἑλλάδα πραγματικὴ;

Μὴ φοβᾶστε, δὲ μὲ ταραξάζουνε βυζαντινὰ ὄνειρα, δὲν ἔχω στὸ νοῦ μου τὴ Μεγάλῃ Ἰδέα. Ἐκαμε τὴ δουλειὰ κ' αὐτὴ γιὰ μὴν ὄρα, καὶ τὴν ὄρα ἐκεῖνη εἴτανε πραγματικὴ.

Ἀλλὰ ρωτῶ τὸν κ. Σκληρὸ τί θὰ ἔλεγε ἂν βρισκούνταν αὐτὸς σὲ κάτ' ἐπίστασες πού βρέθηκα ἐγὼ ἔξω. Φέρω παραδείγματα, γεγονότα. Κρίσεις δὲν κάνω, παρατηρῶ μονάχα.

1). Τὸ Ἑλληνικὸ τὸ Κράτος εἶναι κεῖ πέρα, μὲ τὰ σύνορά του. Ἐξω ἀπ' αὐτὸ βρίσκονται ἄλλα

κράτη. Σὲ μιὰν ἐπαρχία ἑνὸς ἀπὸ τὰ τριγυρινὰ κράτη γίνονται σφαγὴ ἀνθρώπων, κ' αὐτοὶ οἱ ἄνθρωποι εἶναι Ἕλληνες, κ' ὅσοι σῶθηκαν ἀπὸ τὴ σφαγὴ, γιὰ νὰ γλυτώσουν φεύγουν ὅπως ὅπως στὸ Ἑλληνικὸ κράτος.

2). Σ' ἕνα νησί ἑνὸς ξένου κράτους βαρυστήσαν πιὰ νὰ τυραντιοῦνται οἱ κάτοικοι (Ἕλληνες) ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους τοῦ μονοπόλιου τῶν καπνῶν—πού σκλάβωσαν μὲ τὸ χρῆμα τους καὶ τοὺς ἴδιους τοὺς ἐπίσημοι τυράννοι (Τούρκους) καὶ τοὺς κάνουν ὅ,τι θέλουν, διοικοῦν αὐτοὶ τὸ νησί ἀντὶ γιὰ τοὺς Τούρκους—λοιπὸν βαρυστήσαν οἱ κάτοικοι καὶ σηκώθηκαν στὸ πόδι καὶ εἶπαν πὼς θέλουν νὰ ἐνωθεῖ τὸ νησί τους μὲ τὴν Ἑλλάδα.

3). Σ' ἕνα ἄλλο νησί, μισοανεξάρτητο, καὶ προνομιοῦχο, θέλει νὰ χῶσει τὴ μοῖρα του παρὰ πολὺ ἕνας Βεζύρης ἀπὸ τὴν Πόλη, καὶ οἱ κυβερνήτες τοῦ νησιοῦ δὲν τοὺς ἀρέσει αὐτὸ καὶ σηκώνουν τὸ νησί στὸ πόδι, γυρεύουν βοήθεια ἀπὸ τοὺς ἀδερφοὺς τους ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα καὶ ζητοῦν ἐνωσὴ κ' αὐτοί.

4). Ἐνα χωριὸ στὴ Θράκη (Τούρκικο κράτος) φτωχὸ καὶ κακομοιριασμένον πού μόλις μὴ ποῖ καὶ ζεῖ μὲ τὴν ψωροκαλλιέργεια πού κάνει, ζητᾷ ὡς τόσο δάσκαλο καὶ σκολειό, γιὰτί οἱ γερόντοι θέλουν τὰ παιδιὰ τους νὰ μάθουνε γράμματα, σὴν κάτ' καλὸ τοὺς φαίνεται αὐτό. Μὰ αὐτοὶ δὲν ἔχουν ἀρκετὰ χρήματα γιὰ νὰ πληρῶνουν τὸ δάσκαλο, οὔτε ἔχει περισσευόμενα νὰ τοὺς στείλει ἡ ἐκκλησιαστικὴ ἀρχὴ. Λοιπὸν παρακαλοῦν οἱ χωριάτες νὰ τοὺς σταλθοῦν ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα χρήματα. Κ' αὐτὸ τὸ κάνουν ὄχι ἕνα ἔχι δυό, μόνον ἄπειρα χωριά.

5). Ἐνα χωριὸ στὴ Μακεδονία (Τούρκικο κράτος) τὸ βασανίζουνε συμμορίες βουλγαρικὰς ἢ νὰ γίνῃ βουλγαρικό ἢ νὰ ξεσπιτωθεῖ καὶ ν' ἀδειάσει τὸν τόπο, σκοτώνουνε κάθε χωρικό πού ἀντιστέκεται. Γυρεύει τὸ χωριὸ βοήθεια ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα γιὰτί ἡ νόμιμη ἀρχὴ τοῦ Τούρκου δὲν τὸ προστατεύει. Κ' αὐτὸ γίνονται ὄχι σ' ἕνα ὄχι σὲ δυό, μὰ σὲ πεντακάσιχ χωριά.

6). Στὴν Ἠπειρὸ (Τούρκικο κράτος) τούρκεται ἔξωφρα τοῦ Σουλτάνου καὶ 100 ρωμαίτικα χωριά, κεφαλοχώρια, τὰ κάνει τσιφλικία δικά του καὶ λείπει τοὺς χωρικοὺς : ἂν θὰ γίνετε δουλοπρόκοι σκλάβοι μου, ἢ νὰ ξεσπιτωθεῖτε καὶ ἀμέτε ὅπου θέλετε. Καὶ τὰ χωριά αὐτὰ γράφουνε στὸν Πατριάρχη ἀπελπιστικὰ γράμματα, μὰ ὁ Πατριάρχης δὲν ἔχει ἀρκετὴ δύναμη γιὰ νὰ πάρει πίσω τὰ χωριά. Πιάνουν λοιπὸν κ' αὐτοὶ κάτω στὴν Ἑλλάδα καὶ γυρεύουν προστασία.

το, πρέπει νὰ στᾶθηκε χρησιμὴ καὶ καλὴ. Βᾶση κανονικὴ τῆς ἠθικῆς, ἀφ' ἧς τοῦ φαίνονται. Καὶ δὲ γελάστηκε. Γιὰ τέτοιον λόγον ζοῦσε ἡ ψυχὴ του στὸ σπῆτι του, σμιγμένη σὲ ὅλων τῶν τῆς ψυχῆς.

Ἡ Κατινούλα πού τῆς ἔδωλες ψυχῆς του γνώρισε καλῆτερις ἀπὸ κάθε ἄλλοις ἢ μάντεψε πῶς κατὰθα τὰ μυστικὰ, ἡ Κατινούλα, περισσότερο ἀπὸ τοὺς ἄλλους, περισσότερο κ' ἀπὸ τὴ Μοιρίτα, τὸν ἐνοιωθε μέσα τῆς νὰ ζῆ. Ἀγαποῦσε τὸ Μοιριτοῦλι τῆς κ' ἀπὸ τὴν ἀγάπην πού εἶχε γιὰ τὴ Μοιρίτα τοῦ ὁ Ἄντρεας, κ' ἀπὸ τὴν ἀγάπην τὴ μοναδικὴ πού ἔθρεψε ἡ καρδιὰ τῆς γιὰ τὸ παιδί τῆς Ὀλίας, γιὰ τὸ παιδί τῆς. Ἦρθαν χρόνια βαριά, μάνιζε ἡ φουρτούνα, ἐπεφτε τὸ θανατικὸ, καὶ δὲν μπόρετε πάντα ὁ πατέρας νὰ φροντίσει ὅπως ἤθελε γιὰ τὸ καλὸ τοῦ τὸ κοριτσάκι. Μὰ τώρα ἡ Κατινούλα μὴπως δὲν τὸ χωρῆτοῦσε νὰ φροντίσει διπλᾶ ; Πῶς πολὺ παρὰ στὴ δουλειὰ τῆς, πῶς πολὺ παρὰ στὸ νοικοκεριό, εἶχε τὸ μάτι στὴ Μοιρίτα. Ἐξυπνὴ ἀπὸ φυσικὸ τῆς καὶ μὲ τὴν ζυγνὰδα ἐκεῖνη πού ἡ ἀγάπην μᾶς τὴ γενεὰ στὰ σπλάχνα, ἡ Κατινούλα ἔξερε νὰ παρατηρῆ τὴν ὁμορφὴ τὴν κοπέλλα, καὶ στὴν ἐποχὴ πού βρισκούμαστε, παρατηροῦσε τόντις πὼς συχνὰ τῆς ἔμοιαζε λυπημένη. Τὸ τραγοῦδι πού τραγοῦδοῦσε ἡ Μοιρίτα τὴν ἀ-

πριλιάτικὴ τὴν κεριακὴ, τὸ πῆρε τῆς Κατινούλας τᾶφτι ἀπὸ τὴν κάμαρα τοῦ Ἄντρεα ὅπου δούλεθε. Μὲ τί σκοπὸ, μὲ τί νόημα τάχα νὰ τῷλεγε τὸ τραγοῦδάκι πού τῆς ἔμαθε στὰ παιδικήσικ τὰ χρόνια ἡ Κατινούλα, καὶ γιὰτί μέσα σὲ ἄλλα τόσα πού τῆς ἔμαθε, νὰ διαλέξη ἀφ' ὅτων ἰδῶ ; Τῆς φάνηκε πὼς τὸ στίχο γιὰ τὸν ἄστατο ἐραστὴ—un amant qui fut inconstant—τὸν ἀναστράναζε ἡ Μοιρίτα περισσότερο πὰρὰ πού τὸν τραγοῦδοῦσε. Τῆς ἔξερνε τίς λέξεις ἡ φωνίτσα τῆς. Ἡ Κατινούλα τὸ ἔξερνε, τᾶκουγε κίελας, πὼς στὸν κατοπινὸ τὸ στίχο ἡ λυγερὴ παρηγοριέται καὶ πὼς ὁ βαρκάρης τῆς σηκώνει τὸν καημὸ τῆς. Μὰ ἴσα ἴσα τοὺς στίχους τῆς παρηγοριέει, τοὺς ψιθύριζε πῶς βαθιόλυπα ἡ Μοιρίτα. Δὲν εἴτανε κ' ἀπὸ κείνες πού ἔφκολα παρηγοροῦνται ; καὶ τὸ γνώριζε ἡ Κατινούλα, γιὰτί καλὰ τὴ γνώριζε καὶ τὴν ἴδια.

Ἡ Κατινούλα εἶδε κάμποσα, κάμποσα κατάλαβε στὴ βασανισμένη τὴν ὑπαρξὴ τῆς. Τὴ στιγμή τῆς ἀγάπης τὴν ἔτρεψε γιὰ τὴ Μοιρίτα. Ἐρχεται ὄρα, τὸ θυμότανε ἀπὸ τὸν ἀρέντη, ὅπου ἡ ἀββώστια κρίνεται ὅπως κρίθηκε ἡ δικὴ τῆς στὸ Μπ... Βέβαια. Ἐρχεται ὄρα καὶ ὄρα ὅπου κρίνεται ἡ ζωὴ μας. Κ' εἶναι ἡ ὄρα τῆς ἀγάπης. Τὴν κόλαση καὶ τὸν παράδεισο, δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ τὰ γυρέβουμε ἄλλοῦ

παρὰ στὸν πλανήτη μας ἰδῶ. Καὶ στὸν πλανήτη μας, ἀπὸ τὴν ἀγάπην μᾶς βλέπομε ἡ παράδεισο ἢ κόλαση. Ἀποφασίζει, ποῖο κ' εἶναι τὸ μέλλο μας, ἡ ἀγάπην.

Γιὰ τὰ κορίτσια ἡ ἀπόφαση πῶς σπουδαία παρὰ γιὰ τὸν ἄντρα. Κ' ὡστόσο χωρὶς ἀγάπην, ἀδύνατο νὰ ζῆς. Συλλογιότανε ἡ δύστυχη Κατινούλα καὶ τὴν ἀμοιρὴ τὴ μοῖρα τοῦ Ἄντρεα. Ποῖός μὴ ποῖ νὰ πῆ πὼς ἡ ἀββώστια του, πὼς ὁ θάνατός του, πὼς ἡ πείρα τῆς ἡ κανονικὰ, πὼς τὰ κινήματα ἐκεῖνα τὰ γεωμετρικὰ, πὼς οἱ μικρὲς του οἱ πικραξενιές, οἱ μανιές του, ὅπως τίς ὀνόμαζε κάποτε; ἡ Κατινούλα χωρατέθοντα, δὲν ἔχανε τὸ λόγο τους, ἕνα λόγο πολὺ ἀπλὸ συνάμα καὶ τρομαχτικὸ, τὸ λόγο δηλαδὴ πού ἔκαμε δώδεκα χρόνια χηρῆς, ἔζησε σὰ χηρῆς. Ἄχ ! δὲν κοιτάζε καὶ τὸν ἰαφτό τῆς ; Τώρα τὴ μελετοῦσε μὲ τὸ νοῦ τῆς, τώρα σωστὴ καὶ φρόνιμη τὴν ἔβρισκε, τὴ συμβουλὴ τοῦ πρώτου πρώτου γιαιτροῦ πού εἶδε, σὰν ζεκὸλλησε τὸ νεφρὸ τῆς καὶ τὴν παρακίνησε ὁ γιαιτρός νὰ παντρεθῆ. νὰ γίνῃ μάννα καὶ θὰ πάνε ὅλα στὸν τόπο τους. ἴσως μῆτε θάρρωστοῦσε, ἂν εἶχε ἀγαπήσει. Μὰ ποῖόνε νὰγαπήσει τὸρρανό ; Μήπως στέκει στὸ χέρι μᾶς ἡ ἀγάπην ; Μήπως καὶ σὴν ἀγαποῦμε, μᾶς εἶναι πάντα βολετὸ

Κάθε μέρα χωριά Έλληνικά, άνθρωποι Έλληνες, ελληνικές επαρχίες(κοινωνίες) στρέφουν κατά την Ελλάδα και γυρεύουν προστασία, βοήθεια, υποστήριξη και στο τέλος ένωση.

Αυτά, κ. Σκληρέ, δεν είναι μεγάλες ιδέες ούτε μικρές. Είναι πραγματικότητες.

Και τότε ή μικρή Ελλάδα, το μικρό κράτος, που μιλείτε γι' αυτό σ'ά ν'άταν τελειωτικό, τί πρέπει να κάμη κατά τή γνώμη σας; Να άπαντήσει τάχα στα ελληνικά νησια, στα ελληνικά χωριά, στους Έλληνες «Είστε ξένο κράτος, τί γυρεύετε από μένα; Σεις λέγεστε Τουρκία, εγώ Ελλάδα, τ'ά σύνορά μου δέν τ'ά βλέπετε; είναι ο Πηνειός και ο Άραχθος. Δέ σ'ας γνωρίζω. Πηγαίνετε στους άρχοντές σας. Μή μ'ας σκοτιζετε, έμ'ας έδώ πέρα, έχουμε άλλες δουλειές» οι προλετάριοι γυρεύουν κι' αυτοί ψωμί· ο Φαρδούλης φρενιάζει· τ'ο κεφάλαιο δέν άκούει· ή βουρζουαζία κοιμάται.

Ίσως θ'ά είταν κι' αυτό μια πολιτική. Μά έλα που παθαίνονται πολλοί στην Ελλάδα άμα μάθουν καμιά τέτοια είδηση από κάινες που περιγράφω. Μπορεί να τους όνομάσει ο κ. Σκληρός με καταφρόνια, πατριώτες, όμως είναι γεγονός πως κάποιοι κάπως ταραζόνται. Και μπορεί μια μέρα να σηκώσουν πολλούς στο πόδι.

Ε! Τί σημαίνουν ό'λ' αυτά τ'ά πράματα; Δέ σου φαίνεται, κ. Σκληρέ, πως σ'ά να λέγουν ότι αυτό τ'ο μικρούτσικο Έλληνικό κράτος που μ'ας έφτειασαν οι ξένοι βασιλιάδες και διπλωμάτες δέν είναι φυσιολογικά φτιασμένο; Ότι τότε από δω, τότε από κει τ'ου μνησούν τ'ο Κράτος αυτού τ'ά έθνικά νεύρα πως μ'άν ήκη τ'ο έθνος; παθαίνει πάλι, μ'άν ήλλη ήκη γυρεύει κάτι, μ'άν ήλλη πονεί, εκείνη χαιρείται, έτούτη στενοχωρείται; Ότι, στα τωρινά τ'ά χρόνια τούλάχιστα, ψέμα δέν είναι, δέν είναι ιδέα, παρά είναι αλήθεια ή ένότητα μ'ας ουλής; Ότι ή Έλληνική φυλή είναι μεγαλύτερη από τ'ο Έλληνικό τ'ο κράτος, ότι όσο δέν ένώνεται ή φυλή, κανένα κράτος Έλληνικό δέ θ'ά είναι τελειωτικό, ούτε θ'έχει ήσυχία από ανέξωτερικά ζητήματα; «Ότι τ'ά έξωτερικά ζητήματα τ'ης Ελλάδας δέν είναι σ'άν τ'ά έξωτερικά ζητήματα τ'ης Άγγλίας, αλλά είναι έξωτερικά ζητήματα: Ότι ο κλεφτοπόλεμος τ'ης Μακεδονίας είναι όμοια έξωτερικό ζήτημα όπως είναι και τ'ά κινήματα τ'ων σταφιδοπαραγωγών τ'ου Πύργου και οι τσαρλαταναρίες τ'ου Φαρδούλη; Ότι ο έπιστήμονας που π'άνει και εξετάζει τήν Ελλάδα σ'άν κανένα Βέλγιο ή Όλλαντία ή Άγγλία και βγάζει συμπεράσματα, ο έπιστήμονας αυτός δέ δουλεύει έπιστήμονικά;

Λένε Μεγάλη Ίδέα τ'ή φαντασία και τήν έλπίδα πως θ'ά άναστηθεί μια μέρα τ'ο Βυζαντινό κράτος με πρωτεύουσα τήν Πόλη. Ίσως! Άλλά Μεγάλη Ίδέα δέν είναι ότι μ'άν ή Θράκη, όση άπομένει στην Τουρκία, έχει μαζί με τήν Πόλη σχεδόν ένα έκκα-

τομμύριο Έλληνες. Αυτά είναι άριθμοί. Τί θέλουν οι Έλληνες αυτοί, δέν ξέρω. Μά σεις που μιλείτε για τόσο γενικά έθνικά ζητήματα δέ στοχαστήκατε πως ίσως σ'ας διαβάσουν και μερικοί απ' αυτούς, και βλέποντας πως μικραίνετε όσο μπορείτε τ'ά σύνορα τ'ου έθνους και πως μιλείτε για μια μικρούτσικη Ελλάδα, και πως μιλείτε σ'ά ν'άταν τελειωμένη ή Ελλάδα και να μ'άν είχε να σκεφτή π'ια για τίποτε άλλο παρά για τους προλεταριους της— δέ στοχαστήκατε, λέω, πως ίσως τολμήσουν και σ'ας ρωτήσουν: «Ε, και μ'ας τί μ'ας έκαμες, τους άλλους; Σε ποιο κράτος θ'ά είμαστε προλετάριοι ή διοικούσα τάξη; Που μ'ας βάζεις; Ποιος σου είπε πως θ'άφήσουμε τήν Ελλάδα ήσυχη, έμεις, να γίνεται Βέλγιο τ'ης Ανατολής; Μεις τ'ή χρειαζόμαστε γι' άλλα, για τ'ή ζωή μας που κινυνεύει από έχτρους που δέν τους βλέπεις επειδή βρίσκονται έξω από τ'ά σύνορα τ'ου κράτους. Τ'ή χρειαζόμαστε και για να καλλιεργήσουμε τήν τύχη μας. Πως σ'ύ όρίζεις τ'ά πράματα χωρίς να μ'ας ζητάσεις και μ'ας, να δ'ής τί είμαστε, και τί θέλουμε και από τί παθαίνουμε και πως βλέπουμε τ'ο κράτος τ'ο Έλληνικό; Τους Έλληνες από τήν Ελλάδα που, σ'άν και σ'ένα, στοχάζεστε τήν Ελλάδα ξετελειωμένο κράτος, όλοστρόγγυλο σ'άν όλλαντζικο τυρί, με σύνορα κι' όλα τ' άλλα σημάδια ενός κράτους—σ'ας όνομάζουμε μεις Έλλαδικούς, με κάποια καταφρόνια. Και αυτό τ'ο όνομα που σ'ας δίνουμε ε ποδειχνει πως ο τρόπος που νοιώθετε τήν Ελλάδα σεις δέν είναι άληθινός. Για να σ'ας δίνουμε αυτό τ'ο παρατσούκλι πάλι να πει πως νοιώθουμε ότι έχετε ή θέλετε να έχετε άλλη ψυχή από τ'ή δική μ'ας. Και πάντα δέν τ'ο παραδεχόμαστε. Η ψυχή ή δική μ'ας θέλει τήν ύπαρξη τ'ου έθνους, τ'ή ζωή τ'ου έθνους, τήν ένωση τ'ου έθνους όλου σ' ένα κράτος. Κι' ο,τι λέει ή ψυχή μ'ας αυτό είναι και ή αλήθεια (1)».

Αν πιστεύει αλήθεια ο κ. Σκληρός ότι πόλεμος είναι ζωή, όπως τ'ο πιστεύω και γώ, αν θέλει κίνηση και άγώνες, ες θυμηθεί τ'ο τί κίνηση και άγώνες και στρατιωτικούς και πολιτικούς και οικονομολογικούς χρειάστηκε να κάμουν οι Ίταλοι προτού καταφέρουν τήν ένωσή τους. Εκεί θ'ά βρ'ή όμοιότητες. Οι Έλληνες οι τωρινοί— Έλλαδίτες και Τουρκομερίτες— βρίσκονται στην θέση που είταν οι Ίταλοι πριν από τ'ά 1868.

9 του Νοέβρη 1907. ΙΔΑΣ

(1) Για τους «Έλλαδικούς» στις 6 τ'ου Μάη δημοσιεύτηκε στο φύλλο 246 τ'ου «Νουμα» ένα άρθρο δικό μου, σχετικό μ' αυτό τ'ο μέρος τ'ου σημερινού μου άρθρου.

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟΥΣ ΣΥΝΟΔΙΚΟΥΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Καθ'όσον οι Συνοδικοί τριγύρω στο μαγαζι, Κι ήλλη δουλειά μ'άν έχοντας ως ν'άρθη τ'ο φασί τους, Πρι διαβασει τ'ο κάπανε τ'ο σύγγραμμα τ'ου Πίλλη, Μ'άν τ'όχη κ' έσθη ή γνώση τους, και γ'όνη ή όρεξή τους. Α. Ε.

να πάρουμε τόν άντρον τόν έκλεχτό μας; Η καρδιά θέλει· δέ θέλει σύφωνα με τήν καρδιά ή ήτ'ύχη τ'ου καθενός.

Όταν ήκουσε λοιπόν ή Κατινούλα τ'ο τραγούδι τ'ης Μοιρίτας στον μπαζέ, άμέσως εκεί έτρεξε ο λογισμός της, μ'άν ήξαρα τ'ο παιδί της άγάπης και δέν μπορεί να πάρη τόν άγαπό της. Όχι! Τουλάχιστο, έτσι δέν έμοιαζε να είναι, από τόν τρόπο που τ'ης τ'ά δηγήθηκε τ'ά πράματα ή Μοιρίτα, γιατί φυσικά δυσκολία καιιά δέ βρ'ηκε ή Κατινούλα, μ'ένα χ'άδι, μ' ένα φίλι, με δυό λόγια, και με τήν μπιστοσύνη που τ'ης είχε τ'ο παιδί, να ρωτήση και να τ'ά μάθη όλα, όσα δηλαδή τότες ήξερε κ' ή Μοιρίτα. Τί γλυκό, τί άθώο και συχνά τί βαθύ τ'ο άίστημα σ' ένα κορίτσι που ζυπν'ά στο στήθ'ακι της ή καρδούλα, τ'ο μυστικό εκείνο τ'ο πουλάκι που τρέμουνε τ'ά φτερά του και που άρχίζει να κελαιδ'ή. Νά, τίποτα δέν είτανε κ' είτανε σημαντικό. Στις βεγγέρες, στους μικρούς τούς χορούς, όπου ή Άννα π'ήγαινε από άνάγκη με τήν άνιψά της, άφού είναι και τούτο άλλο βαγγέλιο στις φαμελιές, πως πρέπει να βγαίνουμε τ'ά κορίτσια και να παντρεύονται στο χορό, ή Μοιρίτα γνωρίστηκε μ' ένα νέο, τόν Έρνέστο, που κάθε φορ'ά όχι μόνο τ'ή χόρευε, μά έπιανε μαζί της

σωρό σωρό κουβέντες. Έπιανε κουβέντες και με τ'ή θειά, που έχει άκόμη περισσότερο νόημα. Σ'άν κάνει κόρτε ο νέος και στους γέρους γέρους, θ'ά π'ή πως κάτι τρέχει. Στο κόρτε που έκανε ο Έρνέστος τ'ης Άννας, προσοχή μεγάλη δέν έδινε ή Μοιρίτα. Ίσως και να μ'άν τ'όβλεπε. Πρόσεχε όμως στα χίλια δυό που τ'ης έλεγε. Και σ'άν τί να τ'ης έλεγε τάχα·Κόρτε τ'ης έκανε κι άφτηνης; Η κοπιμ'έντα; Η τ'ης άράδιαζε άνοστιές με τήν ντουζίνα; Διόλου. Σοβαρά σοβαρά τ'ης μιλούσε. Τ'ης μιλούσε για τόν πατέρα της, που διάβαζε με θαυμασμό τ'ά βιβλία του. Τ'ης μιλούσε για τ'ή δουλειά τ'ή δική του, για τούς σκοπούς του, για τ'άπάγγελμά του— ιστορικός είκοσπέντε χρονών παλληκάρι, και διεφτυντής ενός είδικού περιοδικού με τόν τίτλο Ιστορικές έρεβνες. Παράδινε τήν ιστορία και σε μια ιδιαίτερη σκολή.

Ότι ο Έρνέστος τ'ης έλεγε ή τ'ης ξεδιάλλε ή τ'ης ζηγοσε, άντηγούσε στο νοί της σ'άν πρωτάκουστη μελωδία. Μελωδία που τ'ης φαινότανε άπαράλλαχτα να ταιριάζη με τ'ή μουσική, όχι τ'ή μουσική τ'ή μαθημένη που τ'ήν έπαιζε στο βιολί της, παρά με τ'ή μουσική που θ'ά κοιμότανε στα στήθ'α της μέσα, γιατί ως τ'ά τότες κανένας δέν τ'ης τ'ήν ζύπνησε, κανένας δέν τ'ης έμαθε να παίζη κ' ή ψυχή

ΠΑΡΑΓΡΑΦΑΚΙΑ

Η κατάρα — Οι μαργιονέτες τ'ου Λεβίδη — Καταργημένο Κράτος — Τ'ο Κράτος κ' ή κουμπούρα μας.

ΔΕΝ ΕΠΡΕΠΕ να περάσει κι ο φεινός Νοέβρης δίχως φοιτητικές ταραχές και δέν πέρασε· κ' έτσι είχαμε τήν «επιβλητική» φοιτητική διαδήλωση τ'ης περασμένης Τρίτης και τ'ά σπασίματα τ'ων «ελεοπινακίων» (καθώς γράφουνε οι φημερίδες) τ'ου Γυμναστηρίου, και τ'ά ξεσπίσματα τ'ων καταλόγων και τίς φωνές και τίς διαμαρτυρήσεις και τίς ερητορίες και τίς δημοκρατίες άκόμα τ'ου κ. Λεβίδη.

Μπορεί τούτη τ'ή φορ'ά ν'άχανε δικίο οι φοιτητάδες· μπορεί ο διευθυντής τ'ου Ακαδημαϊκού γυμναστηρίου ν'άν τους φερνότανε βάρβαρα κι αν'αξ'όλ'ετα· μπορεί ο,τι θέλετε να συνήθωνε που ν'άδινε δια τ'ά δίκια τ'ου κόσμου στους φοιτητάδες· μά π'έστε μ'ας, στο Θεό σας, δικαιολογούνε ό'λ' αυτά τ'ο προχτεσινό μασκαράζικι, να σηκωθ'ούνε δηλ. χίλιοι άθ'ωοι, έτοιμοι να χύσουν άκόμα και τ'ο αίμα τους, και να κινήσουν ταρταρινικώτατα για να γδληθ'ούνε έναν άθ'ωο που τους άδικησε;

Από τ'ά Βαγγελικά και δ'ω κάπια κατάρα βγαίνει τ'ο Πανεπιστήμιο· τ'ά Βαγγελικά Νοέβρη γνήθ'ανε· και πρέπει (αυτή είναι ή κατάρα) κάθε Νοέβρη τ'ο Πανεπιστήμιο να ναστατώνεται κι ο κόσμος να κουβενιάζει για φοιτητικές ταραχές. Να δώμε πότε θ'ά ληθεί ή βαριά αυτή κατάρα!

Η ΦΟΙΤΗΤΙΚΗ διαδήλωση π'ήγε στη Βουλή και ζήτησε να δει τόν κ. Πρόεδρο. Τόν είδε και τ'ο σ'άν'αξε ζήτησε. Κι ο Πρόεδρος (μ'άν τ'ό ξεγ'άτε, παρακαλούμε, πως πρόεδρος τ'ης Βουλής είναι ο κ. Λεβίδης) βρέθηκε σύφωνα με τους φοιτητάδες, όπως βρέθηκε σύφωνα με άυτούς και στα Βαγγελικά, και άπεφ'ήγατο πως σ'άντως ή Σουηδική Γυμναστική είναι για σκονοβάτες· κι όχι γι' άλλ'ίμους νεανίους και συμπέρανε τωρ'άτα πως ή Σουηδική γυμναστική φρειάνει τους άθ'ωοτους μαργιονέτες.

Και τήν άρπαξ'ανε τ'ή λέξη, οι φοιτητάδες και φωνάζανε «Κάτω οι μαργιονέτες!» Κ' έτσι μ' ένα λεβιδικό λόγο καταργήθηκε ή Σουηδική γυμναστική! Και σ' άλλα με ύγεια!

Μ' ΕΝΑ λογίκι· του ο Λεβίδης είναι ίκανός να καταργήσει και τ'ο Κράτος τ'ο ίδιο—άν και τ'ο Κράτος είναι από κειό καταργημένο. Γιατί αν είχαμε Κράτος κι όχι Κοραγικιά—μπερνιέ πούχουμε σήμερα, θ'ά βρισκότανε κάποιος χριστιανός στο Γυμναστήριο, στη Βουλή, στους δρόμους τ'ης Αθήνας, να τ'ό δείξει στους φοιτητάδες και να τ'ους υποχρεώσει να τ'ό χαιρέτ'ήσουν. Τ'ά παιδικά όλα τ'ήν Τρίτη στην έκστρατεία τους δέν είδανε π'ουθενά τ'ο Κράτος· γι' αυτό δέν είναι ναπορεί κανείς πως δέν κ'άνανε και περισσότερα. Μια φορ'ά, στα Όρεστειακά, ο Ράλλης έδειξε πως υπάρχει Κράτος. Στα Όρεστειακά ο Ράλλης χ'αίτησε στα Βαγγελικά ο Θεοδόκης έλαψε. Κι όταν κλείει τ'ο Κράτος, φρασκέλωσ' το.

ΚΑΠΙΟΣ σ'ίλος μ'ας, ήφυγος άθ'ρωπος κι άγαθώτατος, που και μ'ία άκόμη λυπάται να σκοτώσει, γυρίζει πάντα άρματωμένος, μ' ένα λαμπρό ρεβόλβερ στη μέση του. Κάποτε τότε ρωτήσαμε τι τ'ού χρειαζόμαστε, και μ'ας άπάντησε· — Αυτό είναι τ'ο Κράτος μου! Μπορούσε να μ'ας έλεγε σαν τ'ο Λουδοβίκο ΙΔ' «Τ'ο Κράτος είμαι γώ, τ'ώρα πούμαι έτσι άρματωμένος», γιατί

τ'ης. Τ'ά κορίτσια είναι σερνά, είναι μάλιστα και ταπεινά περισσότερο από κεινι που φανταζόμαστε. Άγαπ'ούνε, ποτέ τους όμως δέν είναι βίβια πως άγαπιούνται. Κάτι νοιώθουνε μέσα τους, κάτι που τους λείει. Σ' άγαπ'ά, τ'ο πιστεύουνε, χαιφούνται μια στιγμή, έπειτα, όσο με τ'ο στόμα σου δέν τους τ'ο είπες, άναστεναζόνε κι άγνοούνε. Μετροφροσύνη και ντροπή πανε τ'άρι τ'άρι.

Τ'ά ίδια κ' ή Μοιρίτα με τόν Έρνέστο. Μια φορ'ά μονάχα σ'ά να τ'ης φάνηκε παραξένος ένας λόγος τ'ου νέου, που άρχισε να τ'ης λαλή για τ'ο πως γίνεται τ'ώρα τελεφταία ή τελετή τ'ου γάμου στο Παρίσι, όπου δέν τρέχουνε να παντρεύονται, λείει, στις έκκλησιές, μα πηγαίνουμε πολλοί να τ'ά σιέτ'α στο δημαρχείο. Και πρόστασε πως γνωρίζει λαμπρά τί φρονούσε ο πατέρας της άπάνω σε τέτοια ζητήματα και πως ο ίδιος έτσι φρονεί. Σίγουρο πως ή κουβέντα δέν είτανε από τίς συνηθισμένες στο χορό, και τ'ο κορίτσι, μ' όλη του του τήν άφέλεια, σ'ά να μυρίστηκε κάτι, άφού κ' ή Άννα, μ' όλη τήν άφρημάδα της, τ'ο υποψιάστηκε πως παντρεία γυρβεί τ'ο παλληκάρι, και πρόστασε να συναντηθ'ή καμιά μέρα και με τ'ή μ'άννα τ'ου γαμπρού.

Εκεί σκόινταψε ή δουλειά. Ο νιός δέν είχε πει